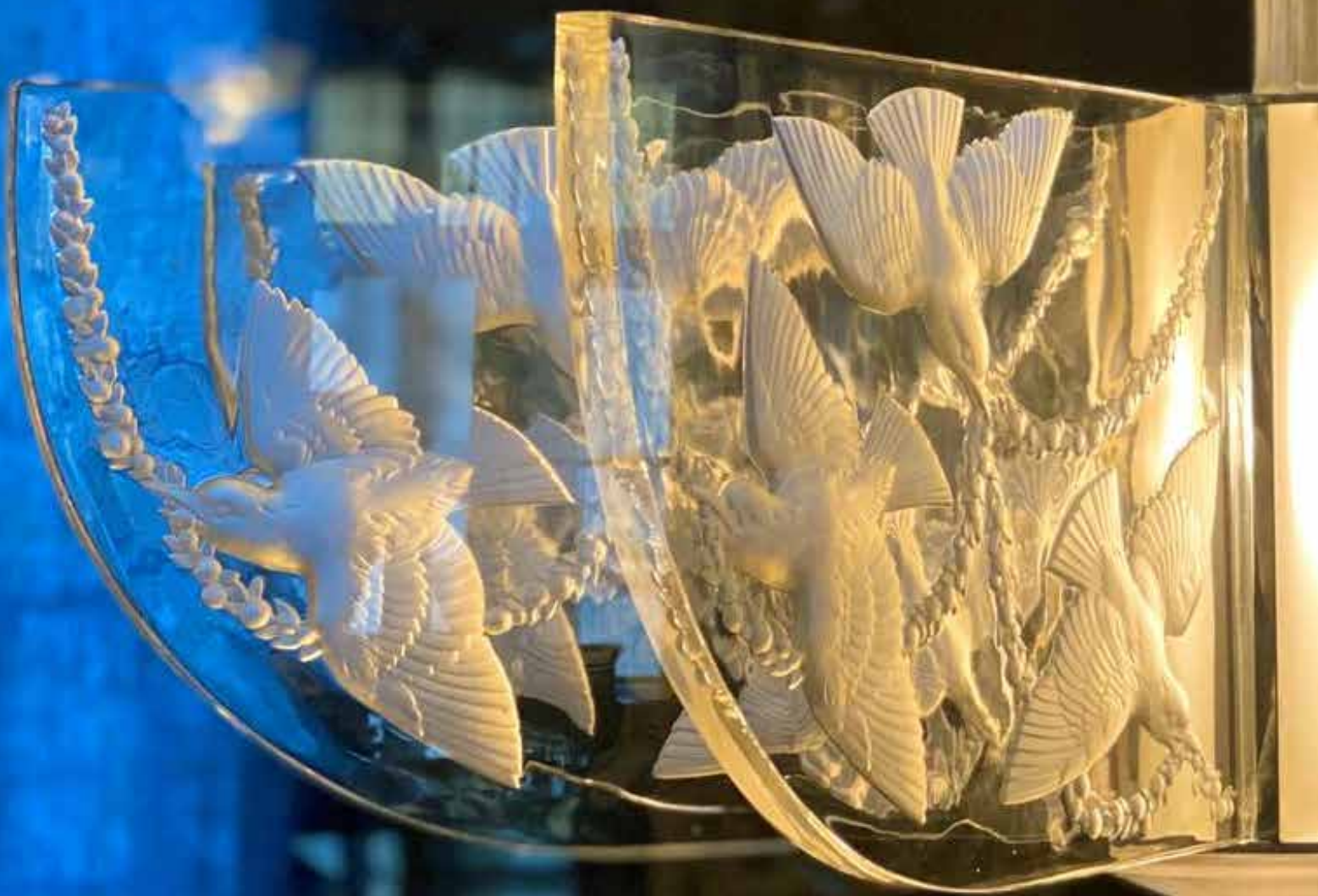

Lalique Museum Nederland toont macht en pracht

Koninklijk Licht

Voor liefhebbers van kunst met allure en monumentale schoonheid is Doesburg op het ogenblik een eldorado. In het Lalique Museum Nederland loopt tot medio 2021 de expositie *Koninklijk Licht*, waarvoor tal van koningshuizen kunstvoorwerpen in bruikleen hebben gegeven. Het museum, geheel gewijd aan de vermaarde Franse juwelen- en glasontwerper René Lalique, streeft ernaar binnen twee jaar rijksmonument de Commanderie, eveneens te Doesburg, als nieuwe locatie te betrekken.

TEKST: ROEL WILDEBOER

KROONLUCHTER COPENHAGUE VAN PALEIS SOESTDIJK (FOTO LALIQUE MUSEUM NEDERLAND).

SURTOUT DE TABLE CARAVELLE MET KANDELABERS EN GLAZEN MOUETTES - RENÉ LALIQUE, 1938 (FOTO ROYAL COLLECTION).

LINKSBOVEN
BROCHE/PENDANT MET LYNX
| CHAMPLEVÉ-TECHNIEK
| GOUD EN PARELS | RENÉ
LALIQUE, CIRCA 1905
(FOTO LALIQUE MUSEUM
NEDERLAND).

Doesburg, tussen Arnhem en Zutphen, was vroeger een belangrijke vestingstad. Niet in de laatste plaats vanwege de strategische ligging aan de uitmonding van de Oude IJssel in de Gelderse IJssel.

De Hanzestad, stemhebbend binnen de Staten van het kwartier Zutphen, vervulde een vooraanstaande economische en bestuurlijke rol als hoofdstad van het Richterambt van Doesburg. Een van de stille getuigen van die voorspoed is de 94 meter hoge Martinikerk, die door de Tweede Wereldoorlog bijna niet meer te zien was geweest, maar luisterrijk werd

hersteld. Na de 15e eeuw nam door verzanding van de Oude IJssel de welvaart ter plaatse behoorlijk af.

Doesburg kende roerige tijden: in de Tachtigjarige oorlog werd de stad geplunderd door de Geuzen en in het rampjaar 1672 belegerd en ingenomen door de Fransen. Toen die twee jaar later vertrokken verrezen ter plaatse vestingwerken naar ontwerp van de vestingbouwkundige Menno van Coehoorn.

Doesburg, anno nu tot ver over de landsgrenzen bekend om zijn mosterd, veranderde gaandeweg de sprong naar

de 20e eeuw in een slaperig provincieplaatsje. Wellicht juist daardoor heeft het een goed bewaard en tot op de dag van vandaag zorgvuldig gerestaureerd historisch centrum.

De pittoreske mosterdstad telt meer dan 150 rijksmonumenten, 212 beschermde gebouwen en andere relictten op gemeentelijk niveau. Inwoners en lokaal bestuur willen die rijkdom graag laten zien en laten bewonderen.

Museum

In twee van de rijksbeschermden monumenten bevindt zich sinds 2011 het Lalique Museum Nederland. De oudste delen van het pand aan de Gasthuisstraat 1, een koopmanshuis met de naam Gerheysenhof, dateren uit de 16e eeuw.

Van het tweede pand, aan de overzijde van de straat, is uit onderzoek gebleken dat de hoofdconstructie uit 1324 stamt en dat het gebouw verbonden was aan de naastgelegen Commanderie. Het Lalique Museum, een culturele ANBI-stichting, is opgezet vanuit privé-initiatief. Het expositiegebouw is nagenoeg uitsluitend ingericht met werk van de Franse juwelen- en glasontwerper René Lalique (1860-1945). Mondiaal staan slechts drie musea volledig in het teken van deze grootheid uit de art nouveau- en art deco-periode, wiens kunstobjecten elders in de wereld verder louter in grote musea te bewonderen zijn.

De Commanderie

Het toekomstige onderkomen van het Lalique Museum Nederland is de Commanderie, een van de oudste gebouwen van Doesburg.

De geschiedenis van dit statige pand begon in 1286, toen een geschil tussen de Duitse Orde (een machtige ridderorde van monniken, geleid vanuit de hoofdzetel te Utrecht) en het convent van Bethlehem in het voordeel van de Duitse Orde werd beslist en deze de Martinikerk kreeg toegewezen. De Commanderie in de Kerkstraat, waar de 'commandeur' zich

vestigde, was de pastorie van de kerk. Het complex breidde zich nadien blijkbaar flink uit; in 1416 wordt gesproken van een dan al bestaande zaal. In 1573 viel de bijbehorende kapel ten prooi aan de slopershamer, op de plek waar zich heden ten dage een steegje bevindt, tussen de huisnummers 9 en 13. Ook na de Reformatie behield de Orde, inmiddels omgevormd tot protestantse Ridderlijke Duitse Orde, het pand.

Twee branden in de Martinikerk drukten echter dusdanig zwaar op de financiën, dat de Commanderie in 1657 aan de stad werd verkocht. Die huisvestte er een weeshuis, dat tot in de 19e eeuw functioneerde. Nadien had het gebouw nog een aantal andere functies, van concertzaal, filmzaal en kegelbaan tot Vrijmetselaarsloge.

In fasen

De transformatie van de Commanderie tot het nieuwe Lalique Museum Nederland verloopt in fasen, waarbij in 2018 het dak is vervangen en er een torenspits is geplaatst op de traptoren. Ook zijn dat jaar de deuren van de nieuwe holografische ruimte geplaatst.

De komende tijd wordt een nieuwe tentoonstellingsruimte (nieuwbouw) tot stand gebracht ter vervanging van de voormalige kegelbaan op het voorterrein én wordt aan de achterzijde van het pand aan de Gasthuisstraat nummer 8 een glazen corridor aangebracht. Die dient als toegang tot de nieuwe ruimte en in de toekomst als toegang tot de Commanderie.

LINKSBOVEN
MOTIF DÉCORATIF QUATRE DANSEUSES | RENÉ LALIQUE | 1920 (FOTO LALIQUE MUSEUM NEDERLAND).

RECHTSBOVEN
TOONZAAL AAN DE GASTHUISSTRAAT NUMMER 8 MET DAARIN EEN DEEL VAN DE TENTOONSTELLING KONINKLIJK LICHT (FOTO LINDA ROELFSZEMA).

KONINGIN JULIANA EN PRINSES BEATRIX TIJDENS HET DEFILÉ OP PALEIS SOESTDIJK, KONINGINNEDAG 1960.

HISTORISCHE ZOLDER AAN DE GASTHUISSTRAAT NUMMER 1 MET VASTE JUWELEN- EN GLASCOLLECTIE VAN RENÉ LALIQUE (FOTO LINDA ROELFSZEMA).

Da Vinci van juwelen en glas

René Lalique (1860-1945) woonde en werkte in het mondaine Parijs. Als kunstenaar ging hij zeer vernieuwend te werk. Zo koos hij voor zijn sierraadontwerpen glas in plaats van edelstenen, ongebruikelijk in die tijd.

Maar Lalique vond uitstraling, esthetiek en symboliek belangrijker dan grondstofwaarde. Zijn vroege werk is uitgevoerd in de art nouveau-stijl, een ode aan de natuur, de flora, fauna en de vrouw. Op de Wereldtentoonstelling van 1900 in Parijs ontving hij een *Medaille d'Or* en de titel *l'Inventeur du Bijou Moderne*.

Parfumflacons

Lalique, die in 1898 ging experimenteren met glas, gaf met zijn ontwerpen voor flacons een beslissende impuls aan de parfumindustrie. Parfum ging tot dan toe in saai bruine 'apothekersflessen' over de toonbank.

Bovendien slaagde de kunstenaar erin, dankzij innovatieve methoden, industrieel geproduceerde objecten de uitstraling te geven van handgemaakte.

Het zeer kostbare werk van René Lalique geniet van verzamelaars in de hele wereld belangstelling. Niet voor niets wordt de ontwerper ook wel de Da Vinci van de juwelen- en glaskunst genoemd.

RENÉ LALIQUE (ËY 1860 - PARIJS 1945).

Onderzoek en restauratie

Van het hoofdgebouw is geen bouwhistorische beschrijving beschikbaar van de fasen vóór de 19e eeuw. Het complex bestaat uit een grote zaal met, zo bleek uit archeologisch onderzoek en een 19e-eeuwse opmeting, een open haard aan de westkant. Achter de zaal, aan de buitenkant, wijst een 16e-eeuwse meerhoekige traptoren de weg naar de bovenverdieping. De laatmiddeleeuwse opzet van de grote zaal, met een afmeting van 16,5 bij 6,40 meter, is blijkens de 19e-eeuwse opmeting goed behouden gebleven tót de verbouwing tot concertzaal in 1887.

Muur

Om de Commanderij geschikt te maken voor het museum, is in 2015 een nieuwe muur gebouwd in de voormalige grote concertzaal op de begane grond. Bij het funderen werd een oude muur aangetroffen die, na documentatie door de archeologische dienst van Zutphen, gebruikt is als fundament voor de nieuwe muur. Het gaat om een wand van 47 centimeter breed (anderhalf steens) en 6,49 meter lang, die oorspronkelijk de westmuur vormde van de laatmiddeleeuwse grote zaal. Centraal in de muur was een open haard aanwezig, waar een plavuizen vloertje op aansloot, de stookplaats van de haard. De zaal zelf kende een vloer van diagonaal in de ruimte gelegde plavuizen, mogelijk met patronen van zeshoekige plavuizen.

Tentoonstelling

Tot 20 juni volgend jaar is in het museum op de huidige locatie de inmiddels in veel media aangeprezen tentoon-

stelling *Koninklijk Licht* te zien. Voor de gelegenheid hebben verschillende koningshuizen, waaronder het Nederlandse en het Britse, het museum kostbaarheden van de hand van Lalique in bruikleen gegeven.

Zoals een magnifieke glazen kroonluchter, in opdracht van het corps diplomatique ontworpen voor het huwelijk van prins Bernard en prinses Juliana in 1937. Ook is het, in opdracht van prins Asaka ontworpen, glazen paneel uit het keizerlijk paleis in Tokio te bewonderen. Vanuit het Zweedse koningshuis wordt een handspiegel met kroon geëxposeerd die bezit is geweest van Victoria van Baden en koning Gustaaf.

De combinatie van glas en licht is niet zomaar gekozen. René Lalique had veel verstand van het overbrengen van licht. Die kennis gebruikte hij bij zijn glasontwerpen. De kunstenaar behoorde tot de eersten die op grotere schaal glas met verlichting combineerde. Zo ontwierp hij glazen kunstvoorwerpen, die de Fransman in of op een van binnen-uit verlichte sokkel plaatste. Opdat het licht het object wél aanlichtte, maar je de lichtbron niet zag. Daarmee creëerde hij een geheel nieuw ontwerp-principe, dat in zijn tijd veel opzien baarde.

ARTISTIEKE IMPRESSIE VAN DE COMMANDERIJ, HET TOEKOMSTIGE ONDERKOMEN VAN HET LALIQUE MUSEUM NEDERLAND.

ENTREE VAN HET LALIQUE MUSEUM NEDERLAND IN DE HISTORISCHE BINNENSTAD VAN DOESBURG (FOTO LINDA ROELFSZEMA).